

УДК 78+781.7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-22>**Ганна ДЖУЛАЙ,***orcid.org/0000-0003-4928-0261*

кандидат філософських наук, професор,

професор кафедри сольного співу

Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової

(Одеса, Україна) *dzulajanna8@gmail.com*

СПЕЦИФІКА КОМПОЗИТОРСЬКОГО СТИЛЮ ЛЕСІ ДИЧКО (НА ПРИКЛАДІ СОЛЬНИХ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ)

В контексті синтезуючих та інтегративних явищ розглянуто художні орієнтири мистецьких пошуків Лесі Дичко, які вплинули на формування її індивідуального композиторського почерку та вироблення нею неповторного композиторського стилю, власної техніки музичного висловлювання та особливостей презентації музичної семантики творів. Інтонаційна та структурна композиція сольних камерно-вокальних творів Лесі Дичко стали своєрідними новаторськими явищами в контексті сучасного мистецтва. Композиторський стиль Лесі Дичко уособлюється поєднанням національної духовності, кордоцентричності особистісного мислення, новаторськими композиторськими прийомами, синергічним підходом до виразового інструментарію втілення музичної семантики. **Мета дослідження** – розкрити семантику музичної символіки композиторського почерку Лесі Дичко; зазначити інтерпретативний потенціал виконавської поетики сопрано у сольних камерно-вокальних творах композиторки. **Наукова новизна** дослідження полягає в роз'ясненні індивідуальності композиторського стилю Лесі Дичко через екстраполяцію символічності у площину музичної творчості; розкриття структурних складових виконавської поетики та специфіки розгортання смислотворчої семантики у сольних камерно-вокальних творах композиторки. **Методи дослідження**: музикознавче узагальнення; аналіз особливостей музичної партитури; аналіз виконавської специфіки; практичний досвід виконання. **Висновки**. Дослідження сольної камерно-вокальної спадщини Лесі Дичко поглиблює уявлення про унікальність творчої особистості композиторки: символічність, метафоричність та духовність – як естетична основа її художньої позиції; смислова та гармонійна поліфонічність композиторської партитури – як провідна ознака її авторського стилю. Творчість Лесі Дичко є проявом широкого культурного полілогу, що розкривається в множинних ракурсах і контекстах, апелює до національного та світового художнього досвіду й акумулює найважливіші тенденції в розвитку сучасного мистецтва. Дослідження сольних камерно-вокальних творів Лесі Дичко надає змогу усвідомити індивідуальні неповторні особливості творчості композиторки, духовне та естетичне підґрунтя формування її авторського почерку, розуміння специфіки композиторського стилю. Творча спадщина Лесі Дичко дозволяє розширити поле наукового дискурсу не тільки у галузі теоретичного вивчення її творчості, але й на рівні семантично-смислового узагальнення тем та засобів композиції, характерної для сучасної епохи.

Ключові слова: композиторський почерк, камерно-вокальна творчість, сопрано, композиторська партитура, семантика музичної символіки.

Ganna DZHULAI,*orcid.org/0000-0003-4928-0261*

Candidate of Philosophical Sciences, Professor;

Professor at the Department of Solo Singing

The Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

(Odessa, Ukraine) *dzulajanna8@gmail.com*

SPECIFIC FEATURES OF LESYA DYCHKO'S COMPOSITION STYLE (BASED ON THE EXAMPLE OF SOLO CHAMBER VOCAL WORKS)

In the context of synthesizing and integrative phenomena, the artistic guidelines of Lesia Dychko's artistic explorations are examined, which influenced the formation of her individual compositional style and the development of her unique compositional style, her own technique of musical expression, and the peculiarities of the presentation of the musical semantics of her works. The intonational and structural composition of Lesia Dychko's solo chamber vocal works have become a kind of innovative phenomenon in the context of contemporary art. Lesia Dychko's compositional style is embodied in a combination of national spirituality, cordocentric personal thinking, innovative compositional techniques, and a synergistic approach to the expressive tools used to embody musical semantics. **The aim of the study** is to reveal the semantics of musical symbolism in Lesia Dychko's compositional style and to highlight the interpretative potential of soprano performance poetics in the composer's solo chamber vocal works. **The scientific novelty** of the research

lies in explaining the individuality of Lesia Dychko's compositional style through the extrapolation of symbolism into the realm of musical creativity; revealing the structural components of performance poetics and the specifics of the unfolding of meaning-creating semantics in the composer's solo chamber vocal works. **Research methods:** musicological generalization; analysis of the features of the musical score; analysis of performance specifics; practical performance experience. **Conclusions.** Research into Lesia Dychko's solo chamber vocal heritage deepens our understanding of the uniqueness of the composer's creative personality: symbolism, metaphor, and spirituality as the aesthetic basis of her artistic position; the semantic and harmonic polyphony of her compositions as the leading feature of her authorial style. Lesia Dychko's work is a manifestation of a broad cultural dialogue that unfolds in multiple perspectives and contexts, appeals to national and global artistic experience, and accumulates the most important trends in the development of contemporary art. The study of Lesia Dychko's solo chamber vocal works allows us to understand the individual and unique features of the composer's work, the spiritual and aesthetic foundations of her authorial style, and the specifics of her compositional style. Lesia Dychko's creative legacy allows us to expand the field of scientific discourse not only in the theoretical study of her work, but also at the level of semantic and conceptual generalization of themes and compositional techniques characteristic of the modern era.

Key words: compositional style, chamber vocal works, soprano, compositional score, semantics of musical symbolism.

Постановка проблеми. Музичне мислення формує тип культури, всі значущі культурні факти узагальнюються під впливом художніх установок, формують певний культурний ідеал. Музичне мислення композитора розкриває культурні цінності у двоєдності універсальності і конкретності, абсолютності й обумовленості, абстрактності й конкретності, цілісності та локальності. Настави, які керують музичним мисленням композитора і мають загальнолюдське знання, є смисли, які композитор втілює в своєму творінні, і які він сприймає як цінності для себе самого. Сучасний культурно-мистецький простір яскраво виявляє інтеграційний характер мистецьких перетворень кінця XX – початку XXI століть. Традиційні жанри оновлюються в новітніх формах авторської композиторської діяльності, перетворюючись через нові виклики зовнішнього суспільного середовища, та під його впливом, а також через переосмислення композитором себе у сучасних умовах.

Творчість Лесі Дичко логічно вписується в мистецькі процеси, що відбуваються в європейській культурі кінця XX – початку XXI століть. Водночас вона глибоко індивідуальна та нерозривно пов'язана з національною традицією, спадковістю поколінь, та виступає своєрідним віддзеркаленням народної пам'яті, її «генетичного коду». Вбираючи в себе інноваційні прикмети сучасного постмодерністського музичного простору, музика Лесі Дичко представляє новий рівень синтезу, в якому відчутний також й нерозривний зв'язок з національним фольклором.

Леся Дичко є композиторкою, яка стала визначальною творчою постаттю музичного мистецтва України другої половини XX століття. Неповторний стиль письма одразу ж визначив її місце серед авангардних українських митців. Найяскравіші досягнення композиторки пов'язані з жанрами камерно-вокальної та хорової музики, інтонаційна та структурна композиція яких стали своєрідними

новаторськими явищами в контексті сучасного мистецтва. Творчий почерк Лесі Дичко відрізняється насамперед, поєднанням духовності, своєрідності особистісного мислення, що втілені у нотний текст новаторськими композиторськими прийомами.

Аналіз досліджень. Безліч вітчизняних дослідників творчості композиторки, серед яких: С. Грица (Гріца, 2012), М. Гордійчук (Гордійчук, 1981), С. Павлішин (Павлішин, 1999), неодноразово підкреслювали особливий світ музики Лесі Дичко, відзначений універсалізмом та багатогранністю стилістичних та світоглядних засад. Її творчість характеризується багатством та гнучкістю образно-сміслових концепцій та вразливим розмаїттям виразових засобів музичної мови. Згідно магістрального напрямку розвитку культури сьогодення, у творчості Лесі Дичко відбувається поєднання емоційного та раціонального, сучасного та архаїчного, епічного й ліричного, національно-ментального й загально-стильового. За оцінкою самої композиторки, особливістю її художньої мови є репрезентація національного фольклорного підґрунтя та духовного досвіду стародавніх культур через призму осмислення людини XXI століття. У її творчості поєдналися героїко-епічні образи національної історії та культурні традиції Європи та Сходу; патріотизм і філософсько-релігійне начало, пантеїстичний світ природи й простір мистецтва.

Особливою рисою стильової індивідуальності Лесі Дичко виявляється опора на духовні константи – фольклорні та релігійні образи, світ природи, світове мистецько-художнє надбання, історично значущі, визначальні для національної культури події та часи.

Провідною сферою інтересів Лесі Дичко, серед інших, визнано камерно-вокальну музику, яка позначена яскравою індивідуальністю та духовно-особистісним світом людини, зорієнтованою

на усталені культурні традиції та ціннісні етичні ідеали.

Отже, з огляду на багатоаспектну актуальність обраної теми, **метою дослідження** є розкриття семантики музичної символіки композиторського почерку Лесі Дичко; зазначення інтерпретативного потенціалу виконавської поетики сопрано у сольних камерно-вокальних творах композиторки.

Викладення основного матеріалу. Мистецтво є одним із засобів комунікації людей, які можна розділити на комунікацію інтелектуальну і емоційну. Найкращою ілюстрацією емоційної комунікації в чистому вигляді є музика, за допомогою такого специфічного процесу, як звуки, відтворюється процес внутрішнього життя людини, відтворюється його реакції на світ, в який він занурений (Павлішин, 1999).

Наше дослідження спрямовано на окреслення особливостей композиторської мови Лесі Дичко. А найкращим відтворення та матеріалом для дослідження у цьому випадку виявляється аналіз виконання творів – отже, визначення виконавської поетики, що є певним віддзеркаленням специфіки авторської мови. Під виконавською поетикою у вокальній творчості слід розуміти «вбудовану у художню структуру музичного твору систему засобів тембродинамічної та хронотопічної організації, які актуалізуються у процесі відтворення виконавцем звукових музично-поетичних образів» (Сюн Яхуан, 2023; 90).

Леся Дичко вважається представником постмодерністського мистецтва. Це мистецтво часто називають «мовою образів». Своєрідність цієї мови полягає в тому, що в ньому опис, вираження почуттів, оцінка і навіювання почуттів настільки злиті, що їх практично неможливо відділити одне від одного.

Авторський почерк Лесі Дичко є поліфонічним: в ньому переплетені культурний досвід попередників, глибоке корінне відчуття традицій національної культури та багатовікової співочої практики зокрема, але водночас – це митець-сучасник, людина з мисленням сьогодення.

Потрібно зауважити, що сама композиторка не вважає себе абсолютним модерністом у музиці, хоча використовує сучасну музичну лексику та усі різновиди сучасного композиторського письма. В умовах строкатого музично-творчого буття початку ХХІ ст. Леся Дичко визначає свій індивідуальний стиль як наближений до класичного, що ґрунтується на фольклорно-традиційних засадах.

Монологічність висловлювання, притаманна її творам, опосередковано вказує й на романтизованість світовідчуття композиторки. Сама ж Леся

Дичко вважає себе прихильницею імпресіонізму як «мистецтва моменту», експресіонізму як «мистецтва душі» та шанувальницею фольклору. Отже, у музичних творах прослідковуються три складові: духовна, душевна та розумова. Саме цим наповненням визначає свою творчість сама композиторка.

Зазначимо, що з перших спроб роз'яснити постмодерністську багатовимірність культури Ж. Делез і Ф. Гваттарі запропонували протиставлення двох типів культури, що спів існують в наші дні – «деревної культури» і «культури кореневища». Перший тип культури тяжіє до класичних зразків, наслідує природу, відріжає світ, є його графічної записом, другий тип культури відріжає не кальку світу, а його мапу, в якій зникає смисловий центр, а зв'язки будуть безструктурними, заплутаними, нелінійними. Іншими словами, мистецтво постмодернізму бачить світ як синергетичну структуру, яка ніколи не буває однозначною, загальноприйнятною, а завжди допускає взаємодію порядку і хаосу, які у процесі структурування, народжують якщо не нові форми, то нові тлумачення.

Розглядаючи стилістичні особливості музичної мови Лесі Дичко в контексті постмодернізму можна виділити декілька цікавих ознак її композиторського мислення.

Перформативність – мається на увазі, що композитор як актор, здатний безпосередньо впливати на свідомість і поведінку глядача. Музика Лесі Дичко створює певні образи-символи, алегорії, навіть якусь особливу звукову атмосферу (як у французьких символістів), і завдяки поетико-філософській сутності епохи вона встановлює гармонічний контакт зі слухачем.

Фрагментарність – створення ефекту ненавмисного оповідного хаосу. Композиторка полюбляє поєднувати фрагментарність із контрастністю (кожний епізод, фрагмент або частина можуть іноді значно відрізняються один від одного в динамічному, метроритмічному, гармонічному, темповому планах тощо), цей момент, як особливу ознаку можна зустріти у багатьох її творах.

Також, визначальним для творів Лесі Дичко є паритетність, суголосність загальної вокально-фортепіанної партитури. Іншими словами, за авторським задумом, ані голос, ані супровід не є домінуючими. Саме за таких виконавських умов музикально «унаочнюється повнота звукообразності втіленого поетичного матеріалу, що будується на контрапункті сопранового *canto* – втілення концепту *серця*, і фортепіано, з його тембрально контрастним звучанням» (Сюн Яхуан, 2023; 92), які виступають як уособлення голосів, що скла-

дають гармонічну вертикаль загальної звукової та смислової єдності.

Також композиторка використовує незвичні для академічного вокального вуха ладогармонічні, декламаційні, метроритмічні (синхронія різних ритмічних фігур з тріольним рухом супроводу) умови, які формують стилістичну відмінність, що виступає як пізнана індивідуальність її камерно-вокального доробку (Сюн Яхуан, 2023; 96).

Ще однією важливою рисою є використання поліфонії. Композиторка вплітає її у фактуру, використовуючи як прості імітаційні прийоми, так і складні канонічні форми. Це робить музику об'ємною, багатоплановою. Поліфонічні елементи поєднуються з сучасними гармоніями, зокрема з тональною й атональною технікою, що на образно-смисловому рівні створює у слухача відчуття широти, розвиненого простору.

Крім того, Леся Дичко вміє тонко працювати з лейттемами – вона змінює їх ритмічно й ладово, часто використовуючи однойменний мажор чи мінор, а також цілотнові послідовності. Такі незвичайні теми іноді подаються в поліфонічній формі, розподіляючись між голосами та створюючи таким чином багаторівневе полотно музичної партитури, на кшталт побудови хорової партитури (до речі, саме твори для хору є найбільш відомими, найбільш визнаними у музичному колі).

Притаманною композиторці є увага до тембрових можливостей голосу. У вокальних творах Леся Дичко часто використовує такі прийоми як глісандо, сфорцандо, тремоло, а також шепіт, вигуки й речитативи. Це робить музику яскравішою і допомагає передати зміст глибше. Аналізуючи індивідуальні риси музичної мови композиторки, варто виокремити її тонке чуття до людського голосу як багатофункціонального інструменту.

Як зазначено у багатьох дослідженнях, щодо складових та специфіки вокального виконавства, саме тембр голосу є носієм не тільки внутрішньої форми вокального твору, але й висвітлювачем її звукової семантики, яка зазначає звукообразну сутність вокального твору. Тому, усвідомлюючи стилістику композиторського почерку автора, можна визначити найвищі щаблі музичного смислоутворення саме через вокальний тембр виконавця.

Практично уся сольна камерно-вокальна музика Лесі Дичко написана для одного типу голосу – сопрано. Причому, прослідковуючи партитурні та теситурні особливості її творів, можна зазначити, що предметом її композиторської «прихильності» виступає високе сопрано.

Смислова атмосфера музики композиторки сповнена світлом закоханості у життя. Відповідно, тембр сопрано – ліричний за своєю семантичною сутністю, у її творах працює як символ чистоти, дівочості, ніжності, щирості, очікування щастя. Треба зазначити, що палітра звучання сопрано іноді тендітно-дівоча, іноді пристрасна, а іноді й по-дорослому темна, дещо відсторонена. Але завжди у творах Лесі Дичко зберігається лірична атмосфера поетичного слова, його музикальності, ритмічності та смислової мережовості. Практично усі камерно-вокальні сольні романси композиторки демонструють висловлювання від «першої особи», що є характерним для ліричної поезії. Опосередковано, таке смислове спрямування її творів настановляє на розуміння обрання композиторкою своєю «вокальною музою» саме тембр високого жіночого голосу – сопрано.

Але треба зазначити, що більшість її творів потребує наявності у виконавиці міцного середнього регістру. Це дає можливість говорити про прихильність композиторки не просто до високого сопрано, але до сопрано ліричного. Саме тембр ліричного сопрано здатен найбільш повно та різнокольорово передати партитуру, наповнену символічними, метафорічними смислами. Окрім того, саме цей тип тембру впізнавано спрямовує слухача до асоціацій із жанровою стилістикою українського солоспіву.

Характерною для творчості Лесі Дичко є й метафоричність. Вона була серед перших українських композиторів, хто почав втілювати свої ідеї за допомогою нових стильових прийомів і засобів виразності. Її музичне мислення поєднує емоційність і глибоке відчуття, але водночас раціональність і зрілість.

Взагалі, семантичній виразовості музики Лесі Дичко притаманна певна символічність. Так, у сольних камерно-вокальних творах особливо помітно увага до художнього втілення поетичної символіки музичними інструментами. Кожне слово, кожен поетичний оберт знаходить своє майже живописне втілення у музиці. Наприклад, усі фрази романсу «Я – хочеш? – Зачарую ліс» демонструють звукову матеріалізацію поетичних символів. Кожна поетична фраза, іноді й кожне слово, обрамляється не тільки тембровою колористикою сопрано, але й структурно-гармонійною партитурою фортепіанного супроводу. Таким чином, можна сказати, що кожна фраза конвертується у певний звукосимвол, викликає абсолютно відчутні на первісному рівні асоціації з природними символами.

Треба зазначити, що природні образи займають окреме місце у вокальній музиці Лесі Дичко.

Символіка Води, Вітру, Сонця, Землі, Неба часто зустрічається у її творах, набуваючи різних відтінків залежно від контексту та несуть глибокий філософський смисл. Наприклад, у багатьох її композиціях вода символізує життєвий потік, очищення, рух часу. В той же ж час цей образ може мати й драматичне забарвлення. Так у романсі «Я – хочеш? – Зачарую ліс» поетична строфа – згадування моря – створює атмосферу внутрішнього хвилювання, пристрасті, динамічності почуттів.

Треба згадати, що Сонце у музиці Лесі Дичко є символом надії, пробудження, духовного світла (цей образ часто зустрічається в її хорових творах, зокрема в тих, що базуються на народних текстах, де сонце уособлює гармонію світу). Також часто композиторка використовує у своїй творчості символіку пір року, надаючи їй глибокого філософського та національного змісту: весна в її творах уособлює оновлення, відродження природи та духовного життя; літо – розквіт сили та енергії, осінь – зрілість, щедрість та роздуми; а зима – час очищення, тиші та очікування нового циклу.

Ця різноманітність залучення образів Природи у композиторській творчості проявляється через майстерне використання специфічних гармонічних та ритмічних прийомів, що підсилюють символічне навантаження сугестивних вражень слухача. Певна «пейзажна» проекція відтінків почуттів людини нагадує стародавні архетипні містичні спілкування із духовними сутностями через природні явища, на кшталт стародавніх міфів про одухотворену, божественну природу (Сюн Яхуан, 2023).

Так, у романсі «Я – хочеш? – Зачарую ліс» звукообрази Лісу та Моря, як різних чуттєвих стихій, що відображують грані кохання, втілено не тільки у співацькому інтонуванні через інтервальну та динамічну складові вокальної партії, але й через гармонічну щільність та структурну наповненість фортепіанної партії: «акуратну», застиглу та прозору – Ліс, або динамічну та структурно-наповнену – Море.

Тій же виразовій меті слугують часті експерименти Лесі Дичко з ритмом: зміна метру, додання синкоп, створення незвичних акцентів. Поліритмія надає музичному розгортанню смислової агогіки та внутрішньої енергії.

Саме такі музичні прийоми, що створюють емоційну мелодику, відображують індивідуаль-

ний стиль композиторки, її тяжіння до кордоцентризму. Творчість Лесі Дичко позначена романтичними інтенціями, сприйняттям світу крізь призму «філософії серця» і пантеїзму із визнанням ідеальної сутності природи (Сюн Яхуан, 2023; 88).

Тяжіння до *quasi*-імпровізаційного розгортання мелосу, вільного плину гармонії та ритму, прийом вокалізації у функції завершення (що сприймається як «тиха» кульмінація ліричного твору) – ці відмінні риси камерно-вокального стилю Лесі Дичко водночас унаочнюють «жіночу сутність» її камерно-вокальної лірики (Сюн Яхуан, 2023; 97).

На фоні притаманній українським композиторам смислової ліричності у камерно-вокальних жанрах, уваги до вираження внутрішнього життя людини, проявляється поглиблена індивідуалізація як музичної, так й поетичної складової камерно-вокальних творів. Леся Дичко виступає прямим нащадком саме таких установок та завдань у камерно-вокальному композиторському висловлюванні. Вокальна творчість Лесі Дичко репрезентує широке поле для наукового пізнання та є перспективою подальшого теоретичного вивчення в різних мистецьких проекціях і культурних контекстах.

Висновки. Дослідження сольної камерно-вокальної спадщини Лесі Дичко поглиблює уявлення про унікальність творчої особистості композиторки: символічність, метафоричність та духовність – як естетична основа її художньої позиції; смислова та гармонійна поліфонічність композиторської партитури – як провідна ознака її авторського стилю. Творчість Лесі Дичко є проявом широкого культурного полілогу, що розкривається в множинних ракурсах і контекстах, апелює до національного та світового художнього досвіду й акумулює найважливіші тенденції в розвитку сучасного мистецтва.

Дослідження сольних камерно-вокальних творів Лесі Дичко надає змогу усвідомити індивідуальні неповторні особливості творчості композиторки, духовне та естетичне підґрунтя формування її авторського почерку, розуміння специфіки композиторського стилю. Творча спадщина Лесі Дичко дозволяє розширити поле наукового дискурсу не тільки у галузі теоретичного вивчення її творчості, але й на рівні семантично-смислового узагальнення тем та засобів композиції, характерної для сучасної епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук М. Леся Дичко: монографія. Київ: Музична Україна, 1981. 73 с.
2. Грица С. Леся Дичко в житті і творчості: монографія. Київ: Просвіта, 2012. 272 с.
3. Павлишин С. Найвизначніша українська композиторка. Наше життя. Нью-Йорк : Союз українок Америки, 1999. № 4. С. 5–7.
4. Сюн Яхуан Музична символіка у дзеркалі вокально-виконавської поетики (на матеріалі вокального циклу «Настрої» Лесі Дичко). Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. Харків. 2023. Вип. 69. С. 87–103.

REFERENCES

1. Hordiichuk, M. (1981). Lesia Dychko [Lesya Dychko]: monohrafiia. Kyiv : Muzychna Ukraina, 73. [In Ukrainian].
2. Hrytsa, S. (2012). Lesia Dychko v zhytti i tvorchosti [Lesya Dichko in life and work] : monohrafiia. Kyiv : Prosvita, 272. [In Ukrainian].
3. Pavlyshyn, S. (1999). Naivyznachnisha ukrainska kompozytorka [The most prominent Ukrainian composer]. Nashe zhyttia, Niu-York: Soiuz ukrainok Ameryky, 4, 5–7. [In Ukrainian].
4. Siun Yakhuan (2023). Muzychna symbolika u dzerkali vokalno-vykonavskoi poetyky (na materialy vokalnoho tsyклу «Nastroi» Lesi Dychko) [Musical symbolism in the mirror of vocal and performance poetics (based on the material of the vocal cycle "Moods" by Lesya Dychko)]. Problemy vzaïemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity: zb. nauk. pr. Kharkiv, 69, 87–103. [In Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025